

I

Iš Almeidos į Maskvą

1812 metų kovo mėnesį, kai, būdami Almeidoje, Portugalijoje, kovėmės su anglų armija, kuriai vadovavo Velingtonas, gavome įsakymą vykti į Rusiją.

Mes traukėme per Ispaniją, šalį, kurioje kiekvieną dieną vykdavo mūšis, o kai kada netgi du. Tai truko iki tol, kol atvykome į Bajoną, pirmąjį Prancūzijos miestą.

Išvykdami iš šio miesto, įkūrėme čia sargybos postą.

Atvykome į Paryžių, kur svajojome pailsėti. Bet po keturiasdešimt aštuonių valandų viešnagės imperatorius įsakė išsirikiuoti paradiui ir, nusprendęs, kad poilsis nebereikalingas, paliepė mums žygiuoti kolonomis bulvarais, paskui Sen Marteno gatvėje pasukti į kairę, kirsti la Vijetę, kur mūsų laukė šimtai fiakrų ir kitokių vežimų. Čia mums buvo įsakyta sustoti ir po keturis lipsti į vežimą; kai sulipome, vežikai ėmė raginti botagais savo arklius. Taip važiovome iki Mo, paskui iki Reno, nesustodami nei dieną, nei naktį.

Mes pailsėjome Maince, paskui patraukėme prie Reino; iš čia pėsčiomis kirtome didžiąją Frankfurto kunigaikštystę, Frankoniją, Saksoniją, Prūsiją ir Lenkiją. Iš Vistulės mes patraukėme į

Marienverderį, įžengėme į Pomeraniją ir gražų birželio 25 dienos rytą, geru metų laiku, arba, kaip pasakytų ponias de Segiur, nebjauriu laiku, persikėlėme per Nemuną specialiai šiam tikslui pastatytu pontoniniu tiltu. Taip atsидūrėme Lietuvoje, pirmojoje Rusijos provincijoje.

Rytojaus dieną mes pasitraukėme iš pirmosios savo pozicijos ir žygiavome iki birželio 29-osios nepastebėdami nieko įspūdinga, bet naktį iš 29 dienos į 30-ąją pasigirdo duslus triukšmas; tai buvo griaustinis, kurio dundesį iki mūsų atnešė stiprus vėjas. Didžiuliai virš galvų susitvenkę debesys grasino prapliupti lietuviams. Griaustinis ir vėjas siautėjo daugiau kaip dvi valandas. Užgeso ugnis, vėjas nuplėšė dengtų blindazių stogus; mūsų ginklų piramidė sugriuvo. Patyrėme daug nuostolių ir nežinojome ko griebtis. Nutaręs ieškoti pagalbos, aš puoliau bėgti kaimo link, kur buvo įsikūręs generolo štabas. Kryptį rodė žaibo blykstelėjimai. Staiga nušvitęs žaibui man pasirodė, kad matau kelią, bet tai tebuvo į malūną vedantis kanalas, iki pat viršaus sklīdinas vandens. Mano mintys sukosi apie svarbius dalykus, ėjau susimąstęs ir staiga pajutau, kad grimztu į vandenį. Kai pagaliau pavyko iškilti į vandens paviršių, ėmiau plaukti į kitą krantą. Atėjęs į kaimą pasukau į pirmą pasitaikiusį namą ir pravėręs duris pamačiau kambaryje apie dvidešimt žmonių; tai buvo karininkai ir jų patarnautojai. Jie visi miegojo. Aš turėjau puikią galimybę nusirengti prie suolo, kuris stovėjo šalia didelės karštos krosnies; nusprendžiau išsidžiovinti marškinius ir kitus drabužius, tad greitai nusivilkau juos ir susiriečiau ant suolo laukdamas, kol drabužiai išdžius; švintant viską, kas įmanoma, jau buvau susitvarkęs ir išėjau iš namo ieškoti savo ginklų bei kuprinės; juos radau gulinčius purve.

Rytojaus dieną, birželio 30-ąją, danguje švietusi karšta saulė viską išdžiovino ir dar tą pačią dieną mes įžygiavome į Vilnių, Lietuvos sostinę, kur išvakarėse su savo palyda jau buvo atvykęs imperatorius.

Per tą laiką, kol čia buvome, aš gavau laišką iš savo motinos; į voką buvo įdėtas ir kitas laiškas, adresuotas ponui Konstanui, pirmajam imperatoriaus kamerdineriui, kilusiam iš Peruvelzo, iš Belgijos. Tai buvo laiškas nuo jo motinos, mano mamos pažįstamos. Nuvykau į imperatoriaus būstinę norėdamas įteikti laišką, bet kamerdinerio ten neradau; Rustamas, imperatoriaus mameliukas, man pasakė, kad ponas Konstanas išvyko kartu su jo didenybe. Jis pasiūlė man palaukti, bet aš negalėjau ilgam ten pasilikti, nes tuo metu ėjau sargybą. Atidaviau mameliukui laišką, kad įteiktų jį adresatui ir pažadėjau sugrįžti pasimatyti su ponu Konstanu. Bet rytojaus dieną, liepos 16-ąją, mes pasitraukėme iš šio miesto.

Iš Vilniaus išvykome dešimtą valandą vakaro ir patraukėme Borisovo kryptimi, o 27 dieną jau buvome Vitebske, kur susidūrėme su rusais. Mes kovėmės aukštumoje, kuri supo miestą ir jo apylinkes. Priešo armija buvo išsidėsčiusi dešinėje ir kairėje miesto pusėje esančioje aukštumoje. Kavalerija, vadovaujama karaliaus Miu-rato, jau buvo daug kartų atakavusi. Mūsų gretose kovėsi du šimtai reguliariosios armijos 9-ojo pėstininkų pulko kareivių, visi paryžiečiai. Sviesti į mūšį, jie susidūrė su Rusijos raitininkais, kurie kovėsi iš visų jėgų stengdamiesi atremti mūsų puolimą.

Mums atrodė, kad jie neatsilaikys, jeigu niekas neatskubės jiems į pagalbą, bet patys suteikti pagalbos negalėjome; žengti šį žingsnį trukdė daubos ir upė. Bet mūsų vyrams vadovavo šaunūs karininkai, kurie, kaip ir kareiviai, prisiekė garbingai kautis iki paskutinio kraujo lašo. Kaudamiesi jie atsидūrė tokioje vietoje, kuri teikė jiems pranašumą. Tada mūsų pėstininkai išsirikiavo karė* ir, kadangi dar nebuvo patyrę pirmojo smūgio skonio, didžiulė priešų armija, stovinti priešais juos, jų nebaugino. Staiga juos apsupo ulonų pulkas ir kitų pulkų raitininkai. Jie dėjo labai

* K a r e – kautynių rikiuotė, kai kariuomenė išrikiojama vienu arba keliais keturkampiais; dažnai naudota Europos šalių kariuomenių XVII–XIX a., ypač kavalerijos atakoms atremti. (Čia ir toliau žvaigždute (*) pažymėti paaiškinimai – *vertėjos*.)

daug pastangų bandydami atblokti mūsiškius, bet to padaryti neįstengė. Galiausiai aplinkui juos išaugo užmuštų vyrų ir arklių siena. Rusai, susidūrę su šia kliūtimi, išsigandę ir sutrikę klausėsi džiaugsmingų armijos, šio mūšio žiūrovės, šūksnių.

Mūsiškiai laikėsi ramiai kaip nugalėtojai; jie trumpam sustodavo, kad susitiktų akis į akį su priešiniu. Imperatorius siuntė vieną po kito įsakymus šauniesiems Garbės legiono kariams. Rusai, kai vyko kautynės aukštumoje, irgi stebėjo, kaip klostosi įvykiai, matė, kaip bėga iš mūšio lauko jų raitininkai.

Po šių kautynių mes įkūrėme kariuomenės stovyklą – bivaką. Netrukus pas mane atvyko dvylika jaunų kareivių, kilusių iš mano krašto Kondė; dešimt iš jų buvo kariuomenės būgnininkai, vienas – būgnininkų metras, dar vienas – pėstininkų kapralas. Jie visi buvo iš to paties pulko. Kariai prie šono turėjo prisisegę po ilgą ir platų dviašmenį kardą. Tai buvo ženklas, kad jie yra sumanūs, energingi vyrai, tikri padūkėliai. Aš labai apsidžiaugiau juos išvydęs ir pasakiau, kad apgailėstauju, jog negaliu nieko jiems pasiūlyti. Iš klausęs mano kalbos, žodžio paprašė būgnininkų metras. Štai ką jis pasakė:

– Mano kraštietai, ne dėl to pas jus atvykome; atvirksčiai, mes pribuvome čia norėdami pakviesti jus keliauti kartu su mumis ir pasiūlyti vyno bei kadaginės, kitų stiprių svaigiųjų gėrimų. Vakare vakare visas šias gėrybes mes atėmėme iš rusų generolo, tai yra pagrobėme nedidelį jo furgoną su virtuve ir viskuo, kas jame buvo ir kas galėjo tilpti į mūsų markitantės* Florencijos, pasak mano žmonos, gražiosios ispanės, kurią aš apsiėmiau globoti ir kuri garbingai vykdo savo pareigas, vežimą. – Tai sakydamas, dešine ranka jis pliaukštelėjo per savo ilgą špagos gardą. – Be to, – pridūrė, – ji yra šauni moteris. Paklauskite mano draugų, nė vienas iš jų nedrįs tvirtinti, kad sakau netiesą. Ji jaučia silpnę seržantams,

* M a r k i t a n t ė – prekiautoja, lydėdavusi kariuomenę per žygius ir manevrus ir prekiaudavusi maistu, alkoholiniais gėrimais bei kareivių buities reikmenimis.

už vieno iš jų netgi ketino ištekėti, deja, jį nužudė ispanas iš Bilbao miesto. Kol Florencija išsirinks sau į porą kitą seržantą, turime ją pagloboti. Taigi, mano kraštietai, jūs ir keli jūsų bičiuliai privalote vykti drauge su mumis, nes ten, kur yra vietos trims, visada jos atsiras ir keturiems. Nagi, į priekį žengte marš!

Ir mes leidomės į kelionę paskui korpusą, kuris sudarė armijos avangardą.

Pagaliau atvykome į vaikinų iš Kondė stovyklą; mes – tai keturi kviestiniai: du dragūnai, tai yra Melė, kilęs iš Kondė, iš Peruelzo kilęs Flamenas, taip pat Granžjė, to paties pulko puskarininkis. Mes įsikūrėme prie markitantės, tai yra gražiosios ispanės, vežimo; toji sutiko mus su džiaugsmu, nes atvykome iš jos gimtinės ir gerai kalbėjome jos tarpe; ypač gerą įspūdį jai padarė dragūnas Flamenas, taigi naktį smagiai leidome gerdami vyną ir šnekučiuodamiesi su savo kraštiečiais.

Pokalbį nutraukė patrankos šūvis – taip prasidėjo nauja diena. Prieš atsisveikindami ir išsiskirdami pasižadėjome pasimatyti, kai tik sulauksime tinkamos progos. Vargšai jaunuoliai dar nežinojo, kad po kelių dienų vienuolikos iš jų jau nebebus tarp gyvųjų.

Taigi išaušo liepos 28-oji; manėme, kad reikės stoti į mūšį, bet rusų kariuomenė pasitraukė ir dar tą pačią dieną mes įžygiavome į Vitebską, kuriame išbuvome dvylika dienų. Mūsų pulkas įsikūrė viename iš šio miesto priemiesčių.

Aš apsigyvenau pas žydą. Jis turėjo labai dailią žmoną ir dvi žavingas dukteris, kurių žavūs veidukai buvo ovalo formos. Šiuose namuose aptikau nedidelį katilą miežiniam alui gaminti, taip pat rankines gėrnas grūdams malti. Deja, apynių tuose namuose nebuvo. Aš daviau žydai dvylika frankų, kad šis parūpintų mums apynių. Jis taip ilgai negrįžo, kad mes ėmėme nuogausti ir kaip įkaites paėmėme savo globon jo žmoną Rachelę ir abi jos dukteris. Bet po dvidešimt keturių valandų, tai yra po paros, žydas Jakobas pagaliau grįžo su apyniais. Pasirodo, jis buvo susitikęs Flamaną,

kuopos aludarij, kuris mums perdavė penkias statines labai geros kokybės alaus.

Rugpjūčio 13-ąją, dieną, kai turėjome išvykti iš šio miesto, Jakobas atidavė mums dvi statines alaus. Jas sustatėme mūsų markitantės motušės Diubua vežime, kuri mielai sutiko važiuoti paskui mus ir pasipelnyti pardavinėdama keliauninkams alų, nes tuo metu karštis buvo didžiulis ir mes mirėme iš troškulio.

Ankstų rugpjūčio 16 dienos rytą jau buvome prie Smolensko.

Mes užėmėme pozicijas vietovėje, kurią to krašto žmonės vadino Šventuoju lauku. Šį miestą supo labai galingos sienos ir aukšti, sulig medžių viršūnėmis, bokštai; kitoje miesto pusėje, jo papėdėje, tekėjo Boristenas (Dnepras). Netrukus Smolenskas buvo apsuptas ir smarkiai atakuojamas, bet rugpjūčio 17 dienos rytą, kai mūsų armija užėmė poziciją ketindama paimti miestą šturmu, dideliame visų nustebimui, paaiškėjo, kad miesto gyventojai spėjo evakuotis. Rusai kovėsi atsitraukę. Atkirtę tiltą iš aukštumos, kuri supo miestą, jie laidė į mus iš patrankų bombas ir sviedinius.

Apsiausties dieną aš su vienu iš savo draugų laiką leidau avanposte, tai yra lauko sargyboje; ten įsikūrė ir apgultyje dalyvavusi baterija, kuri apšaudė miestą iš patrankų. Tai buvo armijos korpuso maršalo Davu pozicija; maršalas, pamatęs mus ir atpažinęs, kad esame iš imperatoriaus gvardijos, atskubėjo paklausti, kur yra toji gvardija. Paskui jis nusitaikė haubicomis į priešais mus esantį bokštą. Netrukus buvo pranešta, kad rusai eina iš miesto mūsų link. Maršalas davė įsakymą pėstininkų batalionui užimti priešakines pozicijas ir, kreipdamasis į jo vadą, taip pasakė:

– Jūs privalote atremti artėjančią priešą.

Aš prisiminiau, kad šis senas karininkas, eidamas į mūšį su savo batalionu, visada traukdavo *Rolando giesmę*.

Kiek jų yra? Kiek jų yra?

Taip klausia negarbingas karys!

Po penkių minučių, atstatę durtuvus, jau žygiavome priešais rusų koloną, nes tik pro ją prasiveržus buvo galima patekti į miestą.

Kai grįžome į savo stovyklą, mus apšaudė iš pabūklų sviediniais. Vienas iš jų pataikė į klojimą, kuriame buvo įsikūrusi maršalo Mortjė būstinė, ir klojimas užsiliepsnojo; tarp žmonių, kurie, norėdami užgesinti gaisrą, nešė vandenį, aš atpažinau jauną kareivį iš mano gyvenvietės; jis kovėsi pirmajame Jaunosios gvardijos pulke¹.

Per tą laiką, kol buvome užėmę Smolenską, aš spėjau apžiūrėti katedrą, kurioje buvo susitelkusi didžioji dalis gyventojų, mat beveik visi šio miesto namai buvo sugriauti.

Rugpjūčio 21-ąją mes pasitraukėme iš užimamų pozicijų. Dar tą pačią dieną kirtome Valutino plokščiakalnį, kur prieš dvi dienas vyko kruvini įvykiai ir kur buvo nušautas generolas Gudenas.

Mes žygiavome toliau ir pagaliau atvykome į Dorogobužą; iš šio miesto išvykome rugpjūčio 24 dieną ir persekiojome rusus iki pat Viazmos, miesto, kuris, deja, jau skendėjo liepsnose. Ten radome degtinės ir šiek tiek maisto. Tęsėme žygį iki Gžatsko, į kurį atvykome rugsėjo 1-ąją. Čia mes įsikūrėme. Paskui vėl pasigirdo šūviai iš patrankų ir šautuvų, kurie buvo parengti mūsų dienai. Rugsėjo 4-ąją vėl leidomės į žygį; 5-ąją susirėmėme su rusų armija. Reguliariosios armijos 61-ojo pulko kariai užėmė pirmąjį priešininkų redutą.

Rugsėjo 6-ąją visi ruošėmės dideliame mūšiu, kuris turėjo įvykti rytojaus dieną: vieni iš mūsų tikrino savo ginklus, kiti susidėjo į kuprines skalbinius, kurių galbūt prireiks tuo atveju, jei bus sužeistųjų, tretį rašė testamentus, o dar kiti, patys nerūpestingiausiai, dainavo arba miegojo. Imperatoriaus gvardijos kareiviai gavo įsakymą apsivilkti paradinę uniformą.

Rytojaus dieną, penktą valandą ryto, su ginklais rankose mes jau stovėjome išsirikiavę kolonomis. Imperatorius paskubomis apėjo visą priekinę liniją ir jau po pusvalandžio buvo ant arklio.

¹ Diumulenas mirė susirgęs drugiu Maskvoje. (Skaičiais pažymėti paaiškinimai – *autoriaus*.)